

Strategiske satsinger ved Høgskolen i Vestfold

En vurdering av resultater og virkemidler

Ingvild Marheim Larsen, Peter Maassen og Bjørn Stensaker

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 30/2008
ISBN 978-82-7218-586-1
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 30/2008

Ingvild Marheim Larsen, Peter Maassen og Bjørn Stensaker

Strategiske satsinger ved Høgskolen i Vestfold

En vurdering av resultater og virkemidler

Forord

Høgskolen i Vestfold har bedt NIFU STEP om en evaluering av de strategiske satsingsområdene til høgskolen. Denne evalueringen er tenkt å inngå i høgskolens videre arbeid med profilering og oppbygging av spisskompetanse innen utvalgte fagfelt, og er ment å danne grunnlag for en bredere drøfting av hvordan høgskolen kan utvikle seg videre i årene som kommer.

NIFU STEP vil spesielt takke Olav Refsdal for arbeidet med å tilrettelegge den praktiske delen av evalueringen, herunder organisering av intervjuer og kontakt med alle informantene.

Rapporten er skrevet av Ingvild Marheim Larsen, Peter Maassen og Bjørn Stensaker, med sistnevnte som prosjektleder.

Oslo, september 2008

Per Hetland
Direktør

Innhold

1	Innledning	7
1.1	En kort beskrivelse av satsingsområdene	7
1.2	Data og metode.....	9
2	Satsningsområdene i et utdanningspolitisk perspektiv.....	10
2.1	Noen sentrale kjennetegn ved FoU-profilen til høgskolen.....	10
2.2	Et historisk blikk på satsingsområdene	11
2.3	Noen utviklingstendenser og utfordringer i høyere utdanning.....	12
2.4	Sentrale dilemmaer i vurderingsprosessen	14
3	En vurdering av satsingsområdenes aktiviteter og resultater.....	15
3.1	HENÆR-senteret	15
3.2	Mikrosystemteknologi.....	16
3.3	Barnehagesenteret	18
3.4	Maritim drift	19
3.5	Pedagogiske tekster	20
3.6	Realfagsenteret	22
3.7	Regional Innovasjon.....	24
3.8	Satsningsområdene sett under ett	25
4	En vurdering av satsingsområdene som virkemidler.....	27
4.1	Satsningsområdenes forankring ved høgskolen	27
4.2	Satsningsområdene som utviklingsinstrument	28
5	Strategisk utvikling – noen alternativer	31
	Litteratur.....	37

1 Innledning

Høgskolen i Vestfold har som mange andre høyere utdanningsinstitusjoner i Norge etablert egne strategiske satsinger for å videreutvikle og styrke institusjonen som lærings- og forskning- og innovasjonsarena. Noen av disse satsingene går tilbake til 1990-tallet, og til ulike nasjonale og lokale initiativ for faglig utvikling, mens andre er av nyere dato. Høgskolen har ønsket et eksternt blikk på satsingene, og ba NIFU STEP våren 2008 gjennomgå og vurdere de strategiske satsingene:

- i forhold til de krav og mål som er definerte i høgskolens utviklingsplan
- som strategiske virkemidler for å nå høgskolens hovedmål

NIFU STEP har fortolket dette som at man både skal se på de resultater som er oppnådd, men også om de rammene som satsingsområdene i dag må forholde seg til er relevante og hensiktsmessige.

1.1 En kort beskrivelse av satsingsområdene

Høgskolen definerte i styrevedtak fra 2004 kravene og målene for et strategisk satsingsområde som følger (HVE 2004b):

”Høgskolens satsingsområder har som formål å bygge opp sterke forskningsmiljøer innenfor prioriterte fag- og forskningsområder. Slike forskningsmiljøer skal både ivareta behovet for å spisse forskningen med sikte på å oppnå godt internasjonalt nivå og sikre bredden under forskningsbaserte masterstudier og eventuelle framtidige PhD-studier. Satsingsområdene skal også bidra til å profilere høgskolen som forsknings- og utdanningsinstitusjon og styrke institusjonens muligheter for å inngå som partner i nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid. Satsingsområdene skal styrke høgskolens evne til å oppfylle sine samfunnsbyggende og innovative forpliktelser.

De konkrete kravene til satsingsområdene og vektleggingen av dem vil endre seg over tid, men de fleste av følgende krav må være tilfredsstillt:

Et satsingsområde ved høgskolen skal:

- *Utvikle en bærekraftig kompetanse i sitt fagmiljø og nettverk, som*
 - *tilfredsstillt NOKUTs mastergradskrav med god margin*
 - *er blant de fremste innen forskningsproduksjon (kvalitet og kvantitet) blant høgskolene i Norge*
 - *er sentral i nasjonale eller internasjonale faglige nettverk på sitt område*
 - *på lengre sikt kan være aktuell som grunnlag for utviklingen av PhD-studier*
- *Tiltrekke seg forskningsprosjekter og ekstern finansiering*
- *Ha studietilbud med god rekruttering*
- *Ha internasjonale ambisjoner for studenter og vitenskaplig personale*
- *Være institusjonsbyggende og utviklende for høgskolen*
- *Gjerne involvere flere avdelinger”.*

Som antydnet over er målene for og kravene som har vært rettet til satsingsområdene både svært ambisiøse og flerdimensjonale. På mange måter speiler satsingsområdenes de overordnede mål som høgskolen selv er pålagt innen utdanning, forskning og innovasjon, og satsingsområdene synes dermed å være det mest sentrale virkemiddelet høgskolen har utviklet for å nå egne mål.

Siden et satsingsområde kan trenge tid på å bygge seg opp, skiller Høgskolen i Vestfold mellom satsingsområder som allerede er vedtatt etablert, og potensielle satsingsområder - såkalte pilotområder. Tanken har også vært at satsingsområder som over tid viser seg levedyktige skal få status som permanente faglige tyngdepunkt, der de i utgangspunktet må hente inn ekstern finansiering hvis de ønsker å ta initiativ som ikke kan dekkes av den normale finansieringsrammen.

I dag har høgskolen fem satsingsområder og to pilotområder:

SATSNINGSOMRÅDENE:

- Senter for helsefremmende arbeid i nærmiljøer (HENÆR), som ble etablert i 1998
- Maritim drift, etablert i 1998 som et ledd i den nasjonale satsingen på knutepunkter i det såkalte Norgesnettet
- Mikrosystemteknologi, som ble etablert i 2001
- Senter for pedagogiske tekster, etablert i 1998, også med utgangspunkt i knutepunktfilosofien i Norgesnettet
- Barnehagesenteret, etablert i 2004

PILOTOMRÅDENE:

- Realfagssenteret
- Regional innovasjon

De syv satsings-/pilotområdene har svært forskjellig fokus og profil. Mens enkelte signaliserer et tyngdepunkt innen utdanningsvirksomheten, har andre ambisjoner om et sterkt fokus på forskning og/eller oppdragsvirksomhet for eksterne oppdragsgivere. Andre har igjen et sterkt fokus på formidling og mer aksjonsrettet virksomhet. Som antydnet over er flere av satsingene også blitt til som følge av ulike nasjonale politiske initiativ, som kanskje i større grad har vært knyttet til nasjonale framfor institusjonelle behov. De nasjonale initiativene kan sies å ha vært viktige for å gi forskning økt status ved HVE.

Satsingene/pilotområdene får en årlig bevilgning over høgskolens budsjett. I utgangspunktet innebærer dette at satsingsområdene mottar 500.000 NOK årlig, mens pilotområdene mottar 100.000 NOK årlig. Bevilgningen skjer imidlertid ikke automatisk, det har vært ulike interne vurderinger av hvilke resultater som er oppnådd, alternativt

hvilket potensial områdene har. Summene som har vært fordelt, har derfor variert noe mellom satsingsområdene over tid.

NIFU STEPs vurdering av områdene er den første eksterne evalueringen som er gjort.

1.2 Data og metode

Siden de økonomiske rammene for den eksterne evalueringen er svært begrenset, er NIFU STEPs vurderinger basert på to ulike datakilder:

- For det første har NIFU STEP trukket veksler på de interne evalueringer, men også egevalueringer som er gjort av satsings-/pilotområdene siden 2004. Dette er interne dokumenter som er allment tilgjengelig ved høgskolen. Også høgskolens ulike strategiske planer er inkludert i dette datamaterialet.
- For det andre har NIFU STEP gjennomført 11 gruppesamtaler med sentrale aktører ved Høgskolen i Vestfold.
 - gruppeintervju med deltakere for alle satsingsområder/pilotområder
 - gruppeintervju med tidligere og nåværende rektorat og sentraladministrasjon
 - gruppeintervju med nåværende dekaner

Alle intervjuene foregikk innenfor en ramme på fra 45 – 60 minutter. Totalt ble 28 personer intervjuet i forbindelse med evalueringen.

En innvending mot denne framgangsmåten er at konsekvensene av satsingsområdene for andre deler av virksomheten ikke vil belyses i særlig grad. Ikke minst kan det tenkes at satsingsområdene kan ta oppmerksomhet og ressurser fra andre deler av virksomheten ved høgskolen, og at dette er forhold som bør tas i betraktning ved en evaluering. Til dette kan det argumenteres at det i de interne dokumenter som har utgjort grunnlaget for evalueringen, også framkommer synspunkter fra ansatte som ikke har en direkte tilknytning til satsingsområdene. Dessuten er det intervjuet personer ved høgskolen som også representerer et ”eksternt blick” på satsingsområdene.

Det er NIFU STEPs vurdering at en evaluering også bør bygge på et analytisk rammeverk som kan utgjøre et referansepunkt for de vurderinger som gjøres. Eksempelvis er det vanskelig å vurdere resultater og potensial til et satsingsområde uten å inkludere konteksten for satsingene. På samme måte er det også vanskelig å gjøre en analyse av satsingsområdene som virkemidler uten at kjennetegn ved høgskolen og dens omgivelser, samt sentrale utviklingstrekk i høyere utdanning, tas med i bildet. I kapittel 2 har vi derfor kort skissert forhold som vi mener er sentrale for våre vurderinger.

2 Satsningsområdene i et utdanningspolitisk perspektiv

2.1 Noen sentrale kjennetegn ved FoU-profilen til høgskolen

Skal man vurdere relevansen av og hensiktsmessigheten til satsingsområdene ved Høgskolen i Vestfold, er et naturlig utgangspunkt å kunne holde satsingsområdene opp mot høgskolens FoU-profil. Siden et sentralt formål med satsingsområdene har vært å bygge opp ”sterke forskningsmiljøer” (HVE 2004a: 5), bør man også ha en formening om hvordan forskningsmiljøene ser ut.

- Tar man utgangspunkt i tall fra 2005, er noen kjennetegn ved høgskolen at:
Andelen av personalet med doktorgrad er lavere enn for gjennomsnittet av norske høgskoler (14 mot 17 prosent, se Larsen & Kyvik 2006: 85)
- Andelen av FoU-virksomheten som er rettet mot utviklingsarbeid er høyere enn for gjennomsnittet av andre norske høgskoler (31 mot 25 prosent, se Larsen & Kyvik 2006: 135)
- Personalet bruker i gjennomsnitt mer tid på undervisning (63 mot 56 prosent) og i gjennomsnitt mindre tid på FoU (15 mot 21 prosent) enn andre norske høgskoler (Larsen & Kyvik 2006: 137)
- Andelen av personale med vitenskaplige publikasjoner (2,0 mot 2,7) var lavere enn gjennomsnittet for norske høgskoler, mens andelen som bidro til allmenn samfunnsdebatt var høyere enn gjennomsnittet for norske høgskoler (34 mot 21 prosent)(Larsen & Kyvik 2006: 139)
- Andelen av personalet som deltok på konferanse med paper var også lavere (46 mot 63 prosent) enn gjennomsnittet for norske høgskoler (Larsen & Kyvik 2006: 146)
- Andelen av personalet som vurderte mulighetene for å gjennomføre FoU-arbeid som gode var også lavere (5 mot 8 prosent) og andelen som vurderte muligheten for å gjennomføre FoU-arbeid som dårlige var høyere (19 mot 14 prosent) enn gjennomsnittet for norske høgskoler (Larsen & Kyvik 2006: 147).

Disse tallene er fra 2005, og det kan ha skjedd en utvikling i de siste årene. Likevel viser det seg at dette er forhold som det erfaringsmessig tar lang tid å endre. Ikke minst kan tallene over sies å illustrere høgskolens faglige profil og tradisjon knyttet til praksis, og der indikatorene i hvert enkelt tilfelle ikke skiller seg så markant fra andre høgskolers kjennetegn. Samlet gir tallene et inntrykk av at høgskolen tradisjonelt har hatt et stort fokus på undervisning og utdanningsvirksomheten. Mulighetene for og aktiviteten på FoU-siden synes i noe mindre grad å ha vært vektlagt.

Slik sett virker satsingsområdenes vektlegging av FoU naturlig. Samtidig er det en stor utfordring at målene og kravene som stilles til satsingsområdene inneholder så mange kriterier og elementer som ikke er koplet til FoU, men derimot til utdanning, regionalt

samarbeid og innovasjon. Dette innbyr til en nærmere analyse av hvordan målene og kravene til satsingsområdene er blitt til.

2.2 Et historisk blikk på satsingsområdene

Norsk høyere utdanning har siden sammenslåingen av de regionale høyskolene til statlige høyskoler i 1994 gjennomgått store endringer. Sammenslåingene i høyskolesektoren var en del av en nasjonal politikk som tok til orde for sterkere nasjonal styring av høyere utdanning med hensyn til arbeidsdeling og spesialisering. For Høgskolen i Vestfold var en orientering mot denne nasjonale politikken både naturlig og en mulighet for å få til institusjonell utvikling. Maritim utdanning var ett slikt område som også ble framhevet spesielt i den strategiske planen høyskolen vedtok i 1998 (HVE 1998: 6). Her synes høyskolen å være en aktiv medspiller i forhold til den nasjonale interessen for maritim utdanning som fantes på dette tidspunktet (se også Stensaker 1997). Samtidig er det symptomatisk at en del av de forholdene som i dag er sentrale for utviklingen i høyere utdanning – eksempelvis internasjonalisering – ikke sto veldig sentralt i høyskolens strategiske tenkning den gang.

I den neste strategiske planen for høyskolen ble imidlertid internasjonalisering langt sterkere framhevet, der høyskolen nå skulle holde ”godt internasjonalt nivå innenfor sine fagområder” (HVE 2000: 3). Brukere og den regionale dimensjonen knyttet til næringsliv i regionen ble også trukket fram i sterkere grad. Som det framgår av planen, hadde høyskolen lykket i forhold til knutepunktfilosofien som lå i Norgesnett, og departementet hadde i tillegg til maritim drift og utdanning også lagt et knutepunkt med fokus på pedagogiske tekster til høyskolen. Flere av de andre av dagens satsingsområder var i tillegg sterkt koplet til knutepunkttenken (HENÆR og Mikroteknologi). Slik sett kan Høgskolen i Vestfold sies å være noe uvanlig sammenlignet med andre høyskoler på den tiden. Siden knutepunktfunksjonen ikke innebar en nasjonal ressurstildeling, var det stort sett opp til institusjonene selv å bevilge ressurser til egne knutepunkt, noe de fleste i svært liten grad maktet. En nasjonal evaluering av den nasjonale knutepunktpolitikken konkluderte eksempelvis i 2001 med at man ”ikke kunne se at ordningen med knutepunktfunksjoner i seg selv hadde ført til den faglige og ressursmessige konsentrasjon i høyskolene som var forventet” (Norgesnettrådet 2001: 11). Samme evaluering argumenterte videre med at knutepunktpolitikken burde avvikles nasjonalt.

I gjeldende strategisk plan fra 2005 synes forskning å ha inntatt en sterkere plass i høyskolens utviklingstenkning. Forskingen skal holde godt internasjonalt nivå, og samtidig bane vei for eventuelle framtidige PhD-studier. Siden Kvalitetsreformen på dette tidspunktet hadde åpnet opp for endret institusjonsstatus og større muligheter for at også høyskolene kunne tilby doktorgradsutdanning, synes igjen høyskolens strategier å avspeile den gjeldende nasjonale politikken på feltet. En indikasjon på dette er ikke minst at en sentral faglige ambisjon for høyskolen er knyttet til å holde et ”universitetsnivå” på forskning og undervisning (HVE 2004a: 2). Nettverk og allianser er i tillegg nevnt som viktige aspekter for videre utvikling. Samtidig hadde satsingsområdene bevart sin sterke

posisjon i høgskolens virkemiddelapparat, selv om altså den nasjonale knutepunkt-tenkningen på dette tidspunkt var avvirket. Ser man nærmere på mål og krav som i dag gjelder for satsingsområdene/pilotområdene, kan det argumenteres for at disse er et uttrykk for en historisk utvikling, der nye mål og krav er blitt lagt til over tid ettersom den nasjonale agendaen har endret seg. Spissformulert kan man hevde at dagens krav og mål for satsingsområdene har ”samlet opp” mer enn ti års utdanningspolitikk, og der strategien i stor grad har blitt koplet til den nasjonale forståelsen av høgskolenes rolle. Et spørsmål man kan reise er om det i dagens situasjon er hensiktsmessig og relevant at en strategisk satsing skal score godt på alle disse mål og krav.

2.3 Noen utviklingstendenser og utfordringer i høyere utdanning

Skal man svare på spørsmålet i forrige avsnitt, må imidlertid ”dagens situasjon” spesifiseres noe nærmere. I etterkant av Kvalitetsreformen har det, ikke minst gjennom Stjernøutvalgets innstilling (NOU 2008:3), blitt antydnet at det igjen bør tas nasjonale grep for å endre høyere utdanning. Som på 1990-tallet er det sentrale spørsmål arbeidsdeling og institusjonell profilering. Selv om ett av hovedgrepene i Stjernøutvalgets innstilling – en aktiv nasjonal politikk for institusjonelle sammenslåinger – synes å ha blitt lagt til side, betyr likevel ikke dette at spørsmål knyttet til arbeidsdeling og institusjonell profilering er irrelevante. Snarere tvert imot har oppfordringer om økt prioritering og strategisk planlegging vært en gjenganger i offentlig politikk for høyere utdanning.

Institusjonenes overordnede ansvar for egen utvikling vil høyst sannsynlig bli enda viktigere i tiden som kommer. Forhold som peker i denne retning er for det første at institusjonene i større grad pålegges å ta et overordnet ansvar for egen faglig aktivitet, og der institusjonenes ledelse i større grad ansvarliggjøres i forhold til dette. Dette tydeliggjøres eksempelvis gjennom at ansvaret for kvalitet i utdanning og forskning i dag er lagt til institusjonene sentralt. For det andre er det en tendens til at eksterne ressurser og finansieringskilder konsentreres, noe som medfører at institusjonene må utvikle organisatorisk kapasitet for å håndtere dette. Eksempler er at forskningsprosjekter er lagt opp som større tverrfaglige eller flerfaglige satsinger og at dette krever økt grad av institusjonell koordinering. For det tredje er det en tendens til å betrakte universiteter og høgskoler som enhetlige organisasjoner, og ikke som en organisatorisk ramme rundt ulike fag og profesjoner (Stensaker 2006). Eksempler på dette er tendens til institusjonell rangering og vurdering av læresteder, der fag og institusjonelle særtrekk kommer mer i bakgrunnen. Internasjonalt kommer dette eksempelvis til uttrykk ved at studenter gjerne framhever hvor man har studert, og ikke nødvendigvis hva man har studert.

Utviklingen er likevel ikke entydig, og forvandlingen av universiteter og høgskoler til ”strategiske aktører” synes ikke å gå veldig raskt. Studier har eksempelvis vist at ved mange høgskoler synes strategiske satsingsområder mer å være uttrykk for en synliggjøring av faglig bredde enn en prioritering av faglig dybde (Kyvik 2008: 78). Og mange læresteder kan oppleve et gap mellom den endringsretorikken de utsettes for og til

dels selv eksponerer, og realismen knyttet til retorikken. Strategiene synes ikke å følges av instrumenter som kan virkeliggjøre visjonene (Kyvik 2008: 78). Nasjonal politikk på feltet er heller ikke alltid konsistent og enkel å forholde seg til for et lærested, og kan i tillegg skape nye utfordringer. Eksempelvis er det fra nasjonalt hold lagt økt vekt på den såkalte samfunnsrollen til høyere utdanning de siste årene – uten at man har erkjent at det ikke bare en, men mange samfunnsroller lærestedene skal fylle (se også Larsen 2006). Vektlegging på forskning kan på samme måte indikere en viss nasjonal tvetydighet. Mens høyere utdanning har blitt introdusert for et finansieringssystem som opererer med skarpe grenser for hva som kan defineres som FoU, har myndighetene samtidig tatt initiativ som kan bidra til å bryte ned de samme definisjoner – eksempelvis i forhold til såkalt praksisrettet FoU (se også Larsen et al. 2007).

Det er også mulig å identifisere initiativ og trender som nedtoner fokuset på lærested og heller vektlegger fag og disipliner, og ulike former for nettverk og samarbeid i høyere utdanning. Eksempelvis har et tysk initiativ for å rangere/informere om fag og disipliner heller enn aggregere data på lærestedsnivå fått stor oppmerksomhet – både faglig og politisk (se www.che-rankings.de). I kjølvannet av Stjernø-utvalget har det dessuten blitt tatt ulike initiativ for å opprette nasjonale forskerskoler innen ulike fag, disipliner og temaområder; forskerskoler som er tenkt som et samarbeid mellom universiteter, høgskoler og til dels forskningsinstitutt (jfr også det samarbeid som eksisterer innen Nanoteknologi ved HVE). Og selv om et overordnet nasjonalt initiativ for større sammenslåinger av høyere utdanningsinstitusjoner i Norge ikke synes å ha fått politisk aksept, har ulike institusjonelle initiativ likevel blitt tatt de siste årene. Sammenslåingen av Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø, og prosessen med å etablere et Innlandsuniversitet, er noen eksempler. For Høgskolen i Vestfolds del er de initiativ som er for å få til et større faglig nettverk og samarbeid i Oslofjordregionen et lignende eksempel.

Paradokset som dermed kan oppstå er at mens institusjonene formelt har fått økt betydning som organisatorisk og økonomisk enhet i høyere utdanning, er handlingsrommet til institusjonene sterkt avhengig av, og til dels begrenset av, de nettverk og samarbeids-konstellasjoner et universitet eller en høgskole inngår i. Et spesielt aspekt i denne sammenheng er eksempelvis at mens satsings-/pilotområdene ved Høgskolen i Vestfold aktivt søker å kople utdanning, forskning og innovasjon, kan slike nettverks- og samarbeidsinitiativ føre til større vanskeligheter med å få til slike koplinger på grunn av ulike former for arbeidsdeling og spesialisering, og der man ikke kan få ”alt på ett sted”.

De tendenser og momenter vi har vist til over utgjør langt fra en uttømmende liste, men er en påpekning av den utfordring det er å kople og forene utdanning, forskning og innovasjon på en måte som gir en klar utviklingsretning for Høgskolen i Vestfold.

2.4 Sentrale dilemmaer i vurderingsprosessen

Gjennomgangen hittil har vist at satsingsområdene ved Høgskolen i Vestfold er et instrument som befinner seg i skjæringsfeltet mellom følgende dilemma:

- For det første skal satsingsområdene representere en faglig utvikling samtidig som de skal gi høgskolen et løft når det gjelder overordnet profilering.
- For det andre er satsingsområdene svært ulike når det gjelder form, fokus og aktiviteter, samtidig som de likevel vurderes etter et svært standardisert sett av kriterier og krav når det gjelder FoU, utdanning og innovasjon.
- For det tredje indikerer utviklingen at det i større grad kan bli et dilemma for lærestedene å operere som ”strategisk aktør” samtidig som man skal utvikle og inngå i ulike former for nettverk og samarbeidsinitiativ med andre universitet og høyskoler.
- For det fjerde er satsingsområdene som instrument utviklet som et svar på forventninger HVE sto overfor i forrige tiår (1990-tallet), mens det kan argumenteres med at utfordringene høgskolen nå møter, krever andre virkemidler.
- For det femte er satsingsområdene et instrument for spesifikke fagfelt; det er ingen insentiver for tverrfaglig samarbeid.
- For det sjette ble det forutsatt at satsingsområdene skulle utvikle seg til større selvfinansierte enheter ved HVE, men det siste steget til en slik posisjon kan anses som en straff for de aktuelle satsingsområdene fordi det da mister finansieringen uten at det finnes andre insentiver fra HVE til å realisere den siste fasen.

På mange måter avspeiler disse dilemmaene de nye forventningene som høgskolen står overfor, der tradisjonen som en utdanningsorientert og profesjonsrettet institusjon utfordres av sterkere krav til FoU, til ekstern legitimitet og synliggjøring, samt til innovasjon og verdiskapning.

Sett i forhold til pågående reformer i høyere utdanning og utviklingstrekk i sektoren generelt, er det ingen lett oppgave for satsingsområdene og høgskolens ledelse å balansere de utfordringene de nevnte dilemma skaper. Ikke minst kan tidsånden om tydeligere ”institusjonell profil” sies å være utfordrende gitt forhistorien til HVE (sammenslåing av tidligere profesjonshøyskoler med få tradisjoner for FoU). Hva som faktisk ligger i ”faglig utvikling” kan også problematiseres; betyr dette kun FoU, eller kan faglig utvikling også være relevant for utdanningsvirksomheten? Hvorvidt man har klart å oppfylle de krav og målsettinger som er satt til satsingsområdene er tema for neste kapittel, mens en mer overordnet drøfting om bruken av satsingsområder som virkemiddel for å fremme og utvikle Høgskolen i Vestfold faglig og institusjonelt, vil være tema for kapittel fire.

3 En vurdering av satsingsområdenes aktiviteter og resultater

Dette kapittelet beskriver og vurderer aktivitetene og resultatene fra det enkelte satsings-/pilotområde. Beskrivelsene knyttet til satsingsområdene er relativt kortfattet siden NIFU STEP går ut fra at satsingsområdenes profil i stor grad er kjent ved høgsolen. Hovedvekten er dermed lagt på en vurdering av resultatene av aktiviteten.

3.1 HENÆR-senteret

Henær-senteret er et av de eldste satsingsområdene ved høgsolen, og har i 2008 tiårs-jubileum som eget senter. Opprinnelig var Henær-senteret et organisatorisk samarbeid mellom to avdelinger (samfunnsfag og helsefag), men dette er fra 1.januar 2008 endret, og senteret ligger nå under Avdeling for Helsefag. Fordi personene med tilhørighet til samfunnsfagene nå er overført fra Avdeling for samfunnsfag til Avdelingen for helsefag som en del av reorganiseringen, synes dette i liten grad å ha betydning for satsingsområdets tverrfaglige profil.

Senteret beskriver selv sin virksomhet med fokus på FoU-virksomhet, undervisning, oppdragsvirksomhet og nettverkssamarbeid. Man søker å ha en tverrfaglig tilnærming til området gjennom bruk av ulike disipliner, fag og perspektiver på helse og helsefremmende aktiviteter. Det empiriske nedslagsfeltet synes svært bredt der prosjekter kan finnes på områder som seniorpolitikk, rus, oppvekst, kvinnehelse, for å nevne noen. Oppdragsgiverne er både nasjonale og regionale.

FoU-profilen synes å være orientert mot og har stor tyngde innen aksjonsforskning og følgeforskning. Senteret initierte en egen erfaringsbasert mastergradsutdanning i helsefremmende og forebyggende arbeid der første kull ble tatt opp i 2005. Arbeidet med å få dette studiet i gjenge synes å ha vært krevende, men i dag er søkningen til studiet god, og framdriften er også rapportert å være god. I 2008 forventes det en uteksaminering på rundt 30 studenter (HVE 2007a).

Ser man på finansieringsprofilen til Henær kommer mesteparten av inntektene fra betalingsbasert etter- og videreutdanningsvirksomhet, men med en ikke ubetydelig andel fra ulike former for evalueringsvirksomhet.

I en intern vurdering av Henær-senteret gjort av høgsolen i 2005, fikk satsingsområdet gode karakterer. Når det gjaldt både undervisnings-, forsknings og innovasjonsfeltet ble områdets resultater generelt beskrevet som i overkant av forventet (HVE 2005a). Mens den sentrale bevilgningen i stor grad har vært knyttet opp til det etablerte masterstudiet, har annen finansiering stort sett kommet fra mindre eksterne og til dels svært korte oppdragsprosjekter – prosjekter som i større grad synes fokusert på rådgivning og konsultasjon enn som aksjonsforskning/følgeforskning (se også HVE 2005a). Dette betyr

likevel ikke at disse prosjektene ikke kan ha verdi som utgangspunkt for senere forskning, men de kan i liten grad betraktes som selvstendige FoU-prosjekter.

Staben ved Henær-senteret må sies å ha høy faglig kompetanse, formelt gir dette seg uttrykk i både professor- og førsteamanuensisstillinger, der antallet ansatte også er mange nok til at de utgjør en ”kritisk masse”. Antall stipendiater som arbeider med problemstillinger nært knyttet til Henærs profil er også høyt.

Sett ut fra resultatene av FoU-virksomheten synes hovedvekten av den faglige produksjonen å være lærebøker og ulike rapporter på norsk. Artikler i vitenskaplige tidsskrifter synes i mindre grad å ha vært prioritert, selv om slike også forekommer. Dette er noe beklagelig all den tid at personale tilknyttet Henær deltar forholdsvis regelmessig på internasjonale konferanser med forskningspaper. Derimot er formidlingsinnsatsen svært høy, både i forhold til allmennheten generelt og i forhold til ulike brukergrupper.

NIFU STEPs vurderinger er i hovedsak på linje med de interne vurderinger som tidligere er gjort av Henær-senteret. Aktiviteten er høy og engasjementet blant personalet stort for å videreutvikle virksomheten. Sett ut fra kriteriene som er skissert for et satsingsområde, er det likevel vårt inntrykk at fokus er mer på utdanningssiden og til praksisfeltet enn på FoU-virksomheten. Samtidig har man arbeidet systematisk med å heve den formelle FoU-kompetansen på Henær-senteret, noe som kan føre til økt vektlegging av FoU-virksomheten etter hvert. Dette synes også å være en ambisjon hos de faglig ansatte. Henær er også en del av et større internasjonalt nettverk på feltet. At den faglige profilen på Henær-senteret er tverrfaglig synes også å ha gitt positive ringvirkninger for faglig samarbeid internt ved høgskolen (Barnehagesenteret), spesielt i forhold til masterstudiet som er etablert.

3.2 Mikrosystemteknologi

Selv om denne satsingen har en lengre forhistorie knyttet til både internasjonale og nasjonale initiativ, ble satsingen på mikrosystemteknologi formalisert i 2001, og har siden vært et satsingsområde med stor vekst i aktiviteten. Formålet med satsningsområdet har vært å jobbe fokusert mot nærings- og innovasjonsrettet virksomhet. Organisatorisk sorterer satsingen under Avdeling for Realfag og Ingeniørutdanning. Satsingen er også en del av et ”Norwegian Centre of Expertise (NCE) – Microsystems”. Som en del av NCE har imidlertid mikrosystemteknologimiljøet blitt tilgodesett med ressurser som har vært brukt til kompetansebygging og utvikling av forskningsmiljøet.

Selv om satsingen på mikrosystemteknologi er forankret i en avdeling ved HVE, må den likevel betraktes som tverrfaglig, ikke minst når det gjelder anvendelse der man jobber mot en rekke ulike bransjer og problemstillinger. Oppdragsgivere til ulike prosjekter spenner vidt, og inkluderer både internasjonale og nasjonale forsknings- og innovasjonsprogrammer, samt både tradisjonell og nyere former for industrivirksomhet. Oppdragsgiverne er både regionale og nasjonale (HVE 2007a).

FoU-profilen på satsingsområdet synes å være en blanding av mer grunnleggende og svært anvendt forskning. Det er både en bachelorgrad og en mastergrad etablert i tilknytning til satsingsområdet og det arbeides med å få etablert et doktorgradsstudium (ambisjon om nasjonal forskerskole). Søkingen på bachelorstudiet er imidlertid lav, og det synes som om satsingsområdet først og fremst tiltrekker seg studenter/stipendiater på høyere nivå. Dette er naturlig gitt den sterke FoU-profilen til satsingsområdet. Samtidig kan den svake rekrutteringen til lavere gradsstudiet representere en betydelig utfordring framover både i forhold til økonomien generelt, og i forhold til rekruttering til de høyere gradsstudiene.

Det økonomiske fundamentet for satsingsområdet synes i øyeblikket å være svært solid med en svært høy andel av ekstern finansiering, noe som indikerer stor aktivitet når det gjelder søknadskrivning og nettverksbygging, samt høy kvalitet og relevans på søknader. Samtidig ønsker man flere langvarige oppdragsprosjekter som kan øke forutsigbarheten til virksomheten. Den eksterne finansieringen har stor spredning i forhold til oppdragsgivere, og oppdragsporteføljen synes slik sett å være svært solid.

I en intern vurdering av mikrosystemteknologisatsingen gjort av høgskolen i 2005 ble satsingsområdet svært positivt omtalt. Både i forhold til undervisnings-, forsknings- og innovasjonsfeltet ble satsingens resultater beskrevet som i overkant av forventet (HVE 2005a). For å realisere ambisjonene om å få til samarbeid på tvers av avdelingene har ulike initiativ vært tatt, der det er noe tidlig å konkludere hvorvidt disse initiativene er levedyktige på sikt (avhenger blant annet av ulike pågående prosjektsøknader).

Staben ved mikrosystemteknologi har høy faglig kompetanse, og satsingen synes også å være faglig attraktiv hvis vi ser dette i forhold til nyrekrutteringen de siste årene. Satsingen har mange stipendiater, men gjennomføringsgraden kan forbedres (se også HVE 2005a) Satsingen har mange faglige ansatte knyttet til seg, og den formelle faglige kompetansen synes også å være høy. Det arbeides systematisk med videre kompetanseheving av staben, ikke minst knyttet til professorkvalifisering.

Satsingens FoU-resultater har endret seg noe over tid. I oppstartsfasen ble mye energi og ressurser brukt på formell kompetanseheving i staben, uten at dette medførte økt vitenskapelig produksjon. I de senere årene, og særlig siden 2005, har antallet vitenskapelige publikasjoner økt, og satsingsområdet har det siste året satt inn særlige tiltak for å øke omfanget ytterligere noe som synes å gi resultater (HVE 2008). Gitt satsingens høye faglige profil bør det bemerkes at man her også bør satse på å øke antallet publikasjoner på nivå 2.

Vurderingen av satsingsområdet har i ulike sammenhenger vært positivt, noe NIFU STEP slutter seg til. Området kjennetegnes av en sterk entreprenørånd med stor vilje og evne til å etablere faglige nettverk og knytte bånd til sentrale oppdragsgivere. Sett i forhold til kriteriene som er skissert for satsingsområdene, synes likevel et hovedfokus å være knyttet

til innovasjonssiden. FoU-aktiviteten målt gjennom publisering er noe svak, men i klar bedring. På utdanningssiden har mange initiativ vært tatt, men området er eksponert for større samfunnsmessige trender som bidrar til forholdsvis dårlig rekruttering på lavere nivå. Satsingsområdet har etablert en rekke internasjonale kontakter og er en del av ulike internasjonale nettverk. Internt ved høgsolen har satsingsområdet fremdeles potensial for å øke det faglige samarbeidet.

3.3 Barnehagesenteret

Barnehagesenteret er det nyeste satsingsområdet ved Høgsolen i Vestfold (etablert 2004), og senteret har i løpet av kort tid blitt omdefinert fra å være et pilotområde til å bli et satsningsområde for høgsolen. Satsningsområdet er organisatorisk lokalisert til Avdeling for Lærerutdanning, og springer opprinnelig ut av fagmiljøet ved førskolelærerutdanningen ved avdelingen.

Senterets profil er orientert mot fire felt: utdanning, praksis, FoU, samt fag- og barnehagepolitikk (HVE 2007a). Sammenlignet med de to foregående satsingsområdene synes Barnehagesenteret å ha et langt sterkere faglig og tematisk fokus på sin virksomhet. Kunnskapens anvendelsesområde er tydelige spesifisert, og staben tilknyttet senteret synes også å ha et langt mer enhetlig faglig ståsted. Prosjektporteføljen er likevel ganske mangfoldig, og inneholder både policyrettede oppdrag så vel som prosjekter med større både tydelig FoU og en tydelig praksisrettet orientering.

FoU-profilen er eksplisitt og orientert mot det som gjerne benevnes praksisrettet FoU. Dette betyr likevel ikke at senteret mangler prosjekter med mer tradisjonelle FoU-kjennetegn. Senteret har et eget masterstudium i Barnehage og profesjonsutvikling (i samarbeid med Danmarks Pedagogiske Universitetsskole). Søkningen til studiet har vært god, men siden studiet er relativt nytt og med opptak annethvert år, er det noe tidlig å trekke klare konklusjoner på bærekraften til studiet.

Ser man på finansieringsprofilen til Barnehagesenteret representerer utdanningssiden en sentral ressurskilde. Samtidig har man også lyktes med å tiltrekke seg oppdragsfinansiering både når det gjelder FoU og mer praksisrettede prosjekter med større vekt på rådgivning. Senterets FoU-virksomhet er i stor grad basert på at ansatte knytter sin FoU-tid opp mot senterets aktiviteter, noe man også har klart å få til. Den sentrale bevilgningen blir i stor grad brukt til å drifte senteret organisatorisk og administrativt.

Internvurderinger ved høgsolen har tidligere vurdert innsatsen til Barnehagesenteret svært positivt, og "over forventet" (HVE 2005a). Dette gjelder både utdannings-, forsknings- og innovasjonssiden. Som for Henær synes det imidlertid å være en utfordring å kople kortere og mer praksisrettede prosjekter med en langsiktig utvikling av forskningen.

Barnehagesenteret har ikke mange heltidsstillinger, og den formelle kompetanseprofilen synes noe tynn målt i antall personer med førstekompetanse i hele årsverk. Samtidig er

strategien til senteret at man bevisst skal knytte til seg ansatte ved egen avdeling og i høgskolen for øvrig, slik at det totale antallet fagpersoner med tilknytning til senteret kan sies å være stort. Strategien med å bruke de sentralt tildelte ressursene til organisasjon og administrasjon er på denne bakgrunn naturlig siden senterets arbeidsmåte innebærer mye koordineringsarbeid både eksternt og internt. Senteret synes da også å ha stor aksept og faglig støtte innen egen avdeling.

Den faglige virksomheten på FoU-siden har økt de siste årene, dette viser seg ikke minst i økt deltakelse på konferanser med paper. Sett på denne bakgrunnen er det imidlertid noe skuffende at man i liten grad har klart å videreutvikle disse paperne til vitenskaplige artikler i nasjonale og internasjonale tidsskrift. Publikasjonsprofilen synes i stor grad å være orientert mot egne rapporter/alternativt kapitler i/redigering av nasjonale antologier, og man kan med fordel dreie publiseringsprofilen mer i en vitenskaplig retning. Formidlingsvirksomheten er for øvrig meget stor, og deltakelse i ulike fora og nettverk vitner om en vilje og evne til å kommunisere godt med omgivelsene.

NIFU STEPs vurdering er at satsingsområdet har ansatte med stort engasjement og vilje til å utvikle satsingsområde videre. Aktiviteten er høy, målt i antall prosjekter og aktiviteter senteret har igangsatt og delt i. Vurderer man senterets aktiviteter i forhold til de formelle målene og kravene som er satt for et satsingsområde, er det likevel vår mening at senteret har et tydelig tyngdepunkt på innovasjons-/praksisfeltet og på utdanningssiden. Mye av fokus har vært knyttet til formell kompetanseheving (dr.grad), noe man har lyktes godt med. FoU-aktivitetene er ellers i utvikling, men bør føre til flere målbare resultater enn hittil. Det arbeides målrettet for å heve den formelle kompetansen ved senteret, og dette vil høyst sannsynlig ha positivt betydning for FoU-aktiviteten framover. Når det gjelder internt samarbeid, framhever Barnehagesenteret seg spesielt med sitt samarbeid med Henær, noe begge parter synes å verdsette.

3.4 Maritim drift

Maritim drift ble etablert som satsingsområde innenfor den nasjonale knutepunktstrategien på 1990-tallet. Formålet med etableringen i 1998 var å sikre grunnlaget for en fortsatt maritim utdanning i Vestfold og i Norge, spesielt innen marinteknisk drift.

Satsingen har medført at Avdeling for maritim utdanning i dag har tre studieprogram, og deltar i arbeidet med norsk maritimt utdanningssenter. Satsingen på maritime fag har ført til at enheten har fått muligheten til å bygge ut bredde i utdanningstilbudet og styrke sin profil, blant annet gjennom to stipendiater. I følge ansatte ved utdanningen har penger tildelt via strategipotten også betydd at maritime fag har hatt mulighet til å levere moduler til en felles nordisk master på området.

Strategisk ser maritim utdanning ut til å være et viktig område for HVE med sin styrke relatert til nærheten til yrkestradisjonen og fagfeltet, stor kursportefølje, og med internasjonale kontakter, selv om man også har utfordringer knyttet til kapasitet,

kompetanse og aktiviteter. Dette kan for eksempel illustreres ved at selv om maritim utdanning er et av de opprinnelige knutepunktene fra 1990-tallet, er det ikke en masterutdanning på HVE knyttet til området og det har nesten ikke utviklet FoU-aktiviteten. Selv med lange utdanningstradisjoner på området har det vært relativt svak søkning og få studenter i maritime fag i en lang periode. Fagene innen maritim utdanning ved HVE er preget av svak akademisk tradisjon. Derimot har profesjonsfokuset vært stort. Norge har hatt en smal nisje i sitt utdanningstilbud på området og mange har søkt seg til utlandet for å få andre typer maritime utdanninger enn det Norge kan tilby. Utdanningen ser derfor behov for økt samspill med utenlandske universiteter for at studenter kan ta deler av utdanningen i andre land og fagansatte har tatt initiativ for å få i gang samarbeid læresteder i andre land.

Det er likevel en voksende bevissthet for området innenfor den nasjonale økonomien, inklusiv økende etterspørsel etter fagpersoner på feltet. Større oppmerksomhet rundt fagfeltet nasjonalt har dessuten medført at det nylig har blitt etablert åtte professorater innen maritime fag i Norge, men ingen av disse er tilført Høgskolen i Vestfold. Økt satsing på maritime fag både fra næringen og offentlige myndigheter har dessuten ført til økt søkning til maritime utdanninger, en økning som også tilfaller maritim utdanning ved Høgskolen i Vestfold. NIFU STEP har også registrert at satsningen nylig fikk tilført ressurser fra departementet til videre utvikling, og er kjent med at myndighetene gjennom sin strategi for maritime næringer ("Stø Kurs") også har vært positive til det samarbeidet som HVE har etablert med tekniske fagutdanninger i regionen. HVEs plan for etablering av et maritimt kompetansesenter synes å være et godt svar i forhold til den offentlige politikken på feltet.

Det er NIFU STEP vurdering at det maritime miljøet setter et preg på høgskolen, men miljøet har ikke vært leveringsdyktige i forhold til markedets/omverdens behov. Etablering av et framtidig maritimt kompetansesenter vil kunne øke dette presset ytterligere, og det er et problem at maritim drift ikke har nok akademiske tyngde til å utvikle feltet til et kjerneområde for HVE. Det bør vurderes om maritim drift fortsatt skal ha status som satsingsområde i forhold til dagens kriterier (her vil naturlig nok etableringen av et maritimt kompetansesenter være en viktig faktor). Uansett organisatorisk tilknytningsform og framtidig institusjonell status bør høyere formell kompetanse i staben og strategisk samarbeid for å få dette til, være de sentrale prioriteringer i tiden som kommer.

3.5 Pedagogiske tekster

Senteret Pedagogiske tekster ble etablert i 1998, og har også sin opprinnelse i den nasjonale knutepunktkneningen. Målet var og er å bli et nasjonalt forsknings- og utviklingssenter for pedagogiske tekster og læremidler. Det er utviklet to masterstudier i tilknytning til senteret, og senteret har store forskningsprosjekter i tillegg til evaluerings- og utviklingsoppdrag.

Senteret betrakter seg som et nasjonalt miljø på feltet pedagogiske tekster og har vært opptatt av å ha både en praktisk og teoretisk profil. I forhold til mastergradsutdanningene er rekrutteringen god, og med stabilitet i studentløpet.

Senterets kompetanse er etterspurt, særlig etter at godkjenning av lærerbøker falt bort i 2000. De tilsatte har jobbet mye i forhold til forlag og Faglitterær forfatterforening, som ga oppstartmidler til senteret. Ekstern finansiering har blitt mer og mer viktig for senterets aktiviteter. Det inkluderer også prosjekter finansiert av Norges forskningsråd, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Senteret er profilert nasjonalt blant annet som en følge av at man har organisert konferanser om lærebokforskning, og gjennom prosjektet Sangbok Norge. I tillegg er senteret internasjonalt orientert, og er tett koplet til flere internasjonale forskernettverk (herunder IARTEM).

Når det gjelder de interne midlene som tilføres senteret fordi det har status som satsingsområde, påpekes det at dette beløpet har vært likt i flere år og at de i praksis slik sett har fått mindre penger fra sentralt hold. Behov for større administrativt apparat etterlyses også for å avlaste fagpersonalet og profesjonalisere senteret ytterligere.

Senteret har en tverrfaglig profil, noe som blant annet er attraktivt i forhold til kompetanseutvikling i staben. Fem stipendiater er tilknyttet senteret og alle veiledes delvis av personalet ved HVE. Tre doktorgrader er allerede oppnådd. Senteret har også lyktes i å rekruttere høyt kvalifisert personale internasjonalt.

Pedagogiske tekster lenge hatt et tett samarbeid med Avdeling for Lærerutdanning, ikke minst i undervisningssammenheng, og man har også hatt et framstøt overfor Henær. Senteret har ellers initiert et samarbeid knyttet til doktorgradsstipendiater både i sykepleie og innen samfunnsfag. Senteret har også ambisjoner om å trekke inn andre avdelinger på høghskolen. Så lenge høghskolen ikke er fysisk samlokalisert oppleves det som en utfordring. Håpet er større samarbeid når høghskolen samlokaliseres.

Betydningen av å være organisert som et senter vurderes som svært viktig blant personalet, ikke minst for at sentret har lyktes i å oppnå og bli synlig i fagmiljøene internasjonalt. Dessuten har status som satsingsområde gitt en grunnfinansiering og bidratt til å markedsføre høghskolens aktivitet på området.

Senterets ansatte påpeker at kontakten med grunnutdanningene i lærerutdanningen kan bedres. Personalet har lett for å bli dratt inn i forskning, men føler samtidig en forpliktelse til å undervise på grunnutdanningen. At personale med høy formell kompetanse også underviser er dessuten viktig i forhold til NOKUTs krav om forskningsbasert utdanning. Det er dermed en utfordring for staben å finne en balanse mellom forskning og undervisning i grunnutdanningene. Senteret selv mener at en kapasitetsøkning i staben vil kunne bedre koplingen til undervisning.

Ansatte ved senteret ønsker i større grad at ledelsen ved høgsolen gir større oppmerksomhet til mulighetene som ligger i senteret og belønner resultatene av aktivitetene. De mener strategiske midler i større grad burde vært gitt mer direkte til dokumenterte FoU-resultater som gir høgsolen budsjettmessig uttelling.

Det er NIFU STEPs vurdering at dette satsningsområdet kjennetegnes av god utvikling – med et senter som spiller en nasjonal rolle. Senterets velutviklede bånd til ulike nasjonale og til internasjonale aktører på feltet er viktig i den sammenheng. Senteret mottar betydelig ekstern finansiering og det kan spørres om Pedagogiske tekster i framtiden kan bli et selvfinansiert faglig tyngdepunkt ved Høgsolen i Vestfold.

3.6 Realfagsenteret

Realfagsenteret har status som pilotområde og er dermed så langt ikke et satsingsområde ved Høgsolen i Vestfold. Hovedmål har vært opparbeidelse av Besøkssenteret i matematikk. Realfagsenteret ble etablert blant annet som et svar på at norske skoleelever kom dårlig ut i undersøkelser som PISA og TIMMS. I den forbindelse ble det reist spørsmål om kvaliteten i lærerutdanningen og behovet for å framheve og heve utdanningen i naturfag og matematikk. HVE var tidlig ute med å vurdere mulighetene innenfor realfagsatsingen. Vekten ble lagt på matematikk med Realfagsenteret som en praktisk orientert struktur for undervisning i matematikk og som konsekvens av dette er det etablert et fast matematikkrom/besøkssenter som skoler i fylket kan besøke.

Arbeidet i senteret har vært konsentrert om besøkssenteret for matematikk, knyttet til Avdeling for lærerutdanning. Besøkssenter i matematikk skal være:

- et sted der klasser sammen med lærer får oppleve elevaktiv matematikkundervisning, utforskende aktiviteter med bruk av materiell med vekt på samtale og refleksjon, og på å knytte den praktiske utforskningen til den teoretiske matematikken
- et tilbud i forbindelse med etter- og videreutdanning av matematikklærere i grunnskolen
- en alternativ praksisarena hvor lærerstudenter kan gjennomføre faglige opplegg med skolebarn
- et sted som speiler det flerkulturelle samfunn gjennom matematikk i ulike kulturer
- et sted der lærere fra praksisfeltet, lærere fra høgsolen og studenter diskuterer hva god matematikkundervisning kan være

Det har vært stor oppslutning og motivasjon for Realfagsenteret blant ansatte i matematikkseksjonen ved lærerutdanningen og storparten av personalet er brukere av senteret som har en egen styringsgruppe hvor tre ansatte er med. Senteret har gitt økt kompetanse i staben og utdanningen en sterkere profil i matematikk.

Når det gjelder FoU har senterets aktivitet så langt hatt mest vekt på utvikling. Forskning er således den svakeste delen av senterets virksomhet. Det er imidlertid samlet inn mye data i forbindelse med senterets andre aktiviteter som i følge de ansatte vil egne seg for videre FoU-prosjekter, men disse er så langt ikke analysert. Per i dag er det ikke høy forskningskompetanse på senteret, men dette ønskes styrket ved få en professor II tilknyttet senteret. Ansatte ved Realfagsenteret samarbeider med andre læresteder i Oslo, Agder og Trøndelag; nettverk som er spesielt viktige med hensyn til veiledning av stipendiater. Det påpekes imidlertid at fagmiljøet i matematikdidaktikk ikke er stort i Norge. De intervjuede tror også at FoU-aktiviteten ville være høyere om høgsolen hadde hatt en bedre struktur for FoU.

Når det gjelder profilen på FoU-virksomheten framheves betydningen av FoU tilknyttet profesjonen, og selv om forholdet mellom forskning og utdanning/utvikling kan være et dilemma, kan det være et fruktbart dilemma, påpekes det.

Ansatte med tilknytning til senteret opplever det å styrke matematikkens rolle i skolen som en viktig del av samfunnsoppdraget. Selv om de ansatte understreker at det er begrenset kapasitet for eksternt samarbeid, mener de likevel at de har lyktes i regional forankring i skolene i fylket og opplever at skolene stadig oftere henvender seg til senteret. Status som pilot oppleves som viktig for å etablere samarbeid med eksterne parter for å kunne realisere senterets målsettinger. Det er i første rekke lærere som har vært på etterutdanning i regi av senteret som tar med elevene på besøk i matematikkrommet. Realfagsenteret har videre satset spesielt på kommunene i Vestfold og mener de har lyktes i den lokale forankringen i skolene i fylket. Særlig betydningen av senteret for lærerne i regionen framheves. Kommunene i fylket er invitert inn som samarbeidspartnere i et 4-årig partnerskap. Tanken er at skolene skal sponse stillinger som har sin base i skolen, men som kan ha deltidsjobb i senteret. I tillegg er bedrifter i fylket invitert til å sponse transport av elevene til senteret (mattebussen).

Selv om midlene som tilføres pilotområdet fra sentralt hold ved HVE ikke er veldig store, framheves betydningen av å være område det satses på som stor. Det kan imidlertid spørres om den praktisk orienterte aktiviteten skal finansieres av sentrale midler. Spesielt er mangelen på utvikling innen FoU bekymringsfullt sett ut fra kriteriene HVE har definert for satsingsområder.

Det er NIFU STEPs vurdering at Realfagsenteret utvilsomt kan bli en del av den overordnede profilen til HVE, men det kan stilles spørsmål ved om en så praksisorientert aktivitet skal finansieres av midler til pilot-/satsingsområder. Som et pilotområde har det ikke nådd kriteriene for å bli et satsingsområde, men å miste statusen som pilotområde kan få alvorlige konsekvenser for senterets fortsatte eksistens. Det har vært begrenset med samarbeid på tvers av avdelingsgrensene og satsingsområdene, men man tror Realfagsenteret vil dra nytte av samlokalisering ved å komme nærmere realfagene ellers.

Framfor å være organisert som en enhet i lærerutdanningen påpekes det fra de ansatte at et alternativ kan være å bli organisert som en enhet direkte under styret. Det vil kunne bidra til at det er lettere å knytte seg til realfagene ellers på HVE, noe man ikke har lykkes med så langt.

3.7 Regional Innovasjon

Regional innovasjon er et pilotområde ved høgskolen som skiller seg fra mange av de ordinære satsingsområdene ved at man ikke har noen utdanningsvirksomhet som er koplet til pilotområdet, og så langt har dette heller ikke er en målsetting (selv om staben underviser i ulike fag både på bachelor- og masternivå ved HVE). Pilotområdet hører organisatorisk til Avdeling for Samfunnsfag, og er i utgangspunktet tverrfaglig med ulike disipliner og fag representert i staben som er tilknyttet satsingsområdet.

Regional Innovasjon beskriver seg selv som et nettverk av bedrifter, offentlige aktører og forskere, som sammen skal skape et bærekraftig samarbeid i Vestfold. Hensikten er å fremme regional utvikling og innovasjon i bred forstand. Tematisk er Regional Innovasjon orientert mot en rekke ulike anvendelsesfelter, der enkelte også har innslag av FoU. Hovedvekten av prosjektporteføljen kan imidlertid kategoriseres som policyutvikling/rådgivning/seminarvirksomhet og nettverksbygging.

FoU-profilen til pilotområdet synes dermed i stor grad å minne om flere av de andre satsingsområdene til høgskolen – der aksjons- og følgeforskning er viktige stikkord. Satsningen har ikke eget undervisningstilbud (ikke alle satsingene har et eget undervisningstilbud), men staben er likevel engasjert i undervisning ved høgskolen, ikke minst gjennom undervisning på andre utdanningstilbud på Avdeling for Samfunnsfag.

Aktiviteten i pilotområdet finansieres i stor grad fra eksterne kilder, men der allokering av stipendiat til feltet fra høgskolen sentralt også utgjør et viktig bidrag. Intern kompetanseutvikling kan således sies å ha vært en viktig ambisjon for satsingen. Sentrale midler er i hovedsak gått til lønnsutbetaling for personer i bistillinger. De eksterne bidragene er av både regional og nasjonal karakter, og pilotområdet har lykkes med å etablere kontakt med både forskningsråd, offentlig sektor, samt private bedrifter og aktører.

Internt ved høgskolen har Regional Innovasjon tidligere fått positive tilbakemeldinger, både på forsknings- og innovasjonssiden. Siden utdanningsvirksomhet ikke er en del av kjernevirksomheten til pilotområdet, ble dette i mindre grad vektlagt ved denne vurderingen (HVE 2005a). En utfordring for pilotområdet er likevel at mange av de eksternt finansierte prosjektene er av en slik karakter at de representerer en utfordring når det gjelder å ”kople til” forskningen. En slik kopling er imidlertid ikke umulig, men krever en bevisst og aktiv strategi i tiden som kommer.

Det er forholdsvis få personer tilknyttet Regional Innovasjon. Området kjennetegnes ved at det i hovedsak er stipendiat som har vært tilknyttet på heltid, mens den formelle topp-

kompetansen kun har vært tilgjengelig i form av bistillinger. Personalsituasjonen gjør at området er svært sårbart, og det kan argumenteres for at bemanningen i dag er under hva som kan benevnes som ”kritisk masse”. Det har vært arbeidet med å ansette en ny professor på området, men man har så langt ikke lyktes med dette. En slik ansettelse synes imidlertid å være kritisk for satsingens videre utvikling.

Til tross for at få personer er tilknyttet Regional Innovasjon, må likevel FoU-produksjonen sies å være god. Man har lyktes med å få ut vitenskaplige arbeider i tidsskriftform. Samtidig er det et kjennetegn at mange publikasjoner er utarbeidet av personene i bistilling, og en utfordring er å stimulere til økt FoU-produksjon også for de andre personene på området. Som for en rekke av de andre satsningene ved høyskolen er aktiviteten stor når det gjelder formidling og kommunikasjon med omgivelsene. Området har selv tatt initiativ til en rekke seminarer og nettverksetableringer, og har i stor grad lyktes med disse initiativene.

NIFU STEPs vurdering samsvarer godt med høyskolens interne vurdering. De ansatte ved Regional Innovasjon utviser stort engasjement og iver for satsingen, og har klart å få til mye med begrensede ressurser. Sett i forhold til høyskolens krav for satsingsområdene har pilotområdet stor aktivitet på FoU-siden, og kan også sies å gjøre det godt på innovasjonsfeltet. Utdanningssiden er ikke en uttalt målsetting for satsingen. Pilotområdet har flere samarbeidsprosjekter med Avdeling for Realfag og Ingeniørutdanning ved høyskolen, mens samarbeidet synes å være mindre utbredt internt ved egen avdeling, noe som er uheldig gitt dagens bemanning. Internasjonalt har området en rekke kontakter og nettverk. Strategien med å hente inn høy formelle kompetanse i bistillinger har fungert godt for området så langt, men det er svært viktig at man i neste fase klarer å ansette en eller flere personer med høy faglig kompetanse på heltid. Dette er ikke minst viktig for å utvikle FoU-profilen til satsingen – en profil som i dag synes noe faglig uklar.

3.8 Satsningsområdene sett under ett

Basert på gjennomgangen over, synes de fleste av satsings-/pilotområdene ved Høyskolen i Vestfold å ha problemer med å finne balansen mellom arbeidet med faglig utvikling og institusjonell profilering, men også med å oppfylle alle kriterier og krav som stilles til dem når det gjelder utdanning, forskning og innovasjon. Faglig utvikling har definitivt funnet sted i løpet av den perioden satsningsområdene har eksistert. Ikke minst har det skjedd en utvikling når det gjelder å styrke den formelle kompetansen. Her må det imidlertid anføres at en viss kompetanseøkning også kan spores for høyskolen som sådan, og der effekten av satsningsområdet for styrkingen av den formelle kompetansen kan være vanskelig å isolere fra utviklingen generelt.

Hvorvidt og i hvilken grad den faglige utviklingen har bidratt til institusjonell ”profilering” er et mer åpent spørsmål. Det kan argumenteres for at satsningene mer er en demonstrasjon av faglig bredde enn en prioritering av faglig dybde og en institusjonell ”profil”. Satsningsområdene har bidratt til ulike senteretableringer som tidvis, men ikke alltid, har

en god kopling til den avdeling de sorterer under. Samarbeid mellom avdelingene synes fremdeles å være en utfordring for mange av satsningsområdene. Ser man på satsnings-/pilotområdene under ett kjennetegnes de av stort mangfold, både når det gjelder faglig fokus og størrelse. Noen har sterke koplinger til utdanningsvirksomhet, mens dette er totalt fraværende på andre områder. Noen har sterke regionale koplinger, mens andre synes i større grad å ha et nasjonalt fokus og gjennomslag. Noen få er også aktive deltakere i internasjonale forskningsnetter. Det er imidlertid slående at dette mangfoldet har en veldig standardisert støtteordning økonomisk, samt at vurderingskriteriene også er identiske.

Med utgangspunkt i de kriteriene man skal vurdere satsningsområdene i forhold til, synes majoriteten av områdene å ha et fokus på utdanningsvirksomheten i kombinasjon med oppdrag og prosjekter knyttet til det man kan kalle innovasjonsvirksomhet. Her synes majoriteten av satsnings-/pilotområdene å ha lykket godt. Selv om formell kompetanseheving har skjedd i svært mange av satsningsområdene, har dette ikke bidratt til et markant løft for forskningen (med noen få unntak). Når det gjelder oppbyggingen av FoU-virksomheten, målt gjennom forskningsproduksjon, er resultatet ikke så oppløftende. Dette er et problem, ikke minst ut fra at satsingene også skulle bygge ”sterke forskningsmiljøer”.

Spørsmålene man på denne bakgrunn kan reise er om problemet er å finne hos satsningsområdene som sådan, eller mer knyttet til satsningsområdene som virkemiddel. Ikke minst kan det argumenteres for at de ressursene som er knyttet til satsningsområdene er forholdsvis beskjedne der de resultater som er oppnådd må ses i relasjon til de rammer man har operert innenfor. Man kan også stille spørsmål ved om det er grunn til å forvente etablering av ”sterke fagmiljøer” ved en institusjon hvor andelen av staben med formelle forskningskvalifikasjoner tross alt er ganske beskjeden (jfr Larsen & Kyvik 2006). I forhold til de utfordringer som synes å eksistere når det gjelder fortsatt kompetanseutvikling (doktorgradsutdanning) ved høgskolen, synes det i tillegg å være et uavklart ansvarsforhold mellom det enkelte satsningsområde og høgskolen sentralt. Ut fra disse argumentene er det derfor grunn til å vurdere hvordan satsningsområdene fungerer som strategiske virkemidler for høgskolen (se neste kapittel).

3 En vurdering av satsingsområdene som virkemidler

3.1 Satsningsområdenes forankring ved høgskolen

Som vist i kapittel 2, kan mange av satsningsområdene ved Høgskolen i Vestfold tilbakeføres til nasjonale politikkinisiativ på ulike tidspunkt. De er knyttet til ulike felt, og der høgskolen har vært aktiv i forhold til å se egne utviklingsmuligheter. Maritim drift er kanskje det klareste eksemplet, men flere av de andre satsningsområdene har sterke koplinger til både knutepunkttankegangen og til politisk interesse for barnehager, helse, realfag, innovasjon, læremidler etc. I utgangspunktet kan dette betraktes på to ulike måter. På den ene siden kan det hevdes at det er en fordel at disse initiativene oppfattes som relevante av myndigheter og høgskolens omgivelser. De kan gi symbolsk og til dels ressursmessig uttelling regional og nasjonalt, og representere viktig drahjelp for å få initiativene realisert. På den andre siden, kan det også argumenteres for at denne sterke koplingen mellom ulike fag og nasjonale initiativ bidrar til å dekoppe institusjonen fra satsningene. Institusjonens rolle blir i et slikt perspektiv mer passiv, som en tilrettelegger og som en som kan bidra med en del ressurser i en oppstartsfase. Begge perspektiver synes å ha forklaringskraft når det gjelder satsningsområdene ved høgskolen.

I intervjuer med representanter for satsningsområdene kom det tydelig fram at kontakten med institusjonen sentralt, og institusjonens interesse for de ulike satsningsområdene har vært høyst varierende over tid. Den viktigste rollen til institusjonen sentralt synes å ha vært den årlige utdelingen av ressurser til satsningsområdene, og der en kontinuerlig dialog mellom satsningsområdene og institusjonen til dels har vært fraværende. På denne måten er satsningsområdene i større grad blitt avdelingenes satsningsområder heller enn høgskolens satsningsområder, men der enkelte satsnings-/pilotområder faktisk også synes å ha problemer med legitimiteten til og oppslutningen innen egen avdeling.

De ressurser høgskolen sentralt har bidratt med har imidlertid hatt betydning. Selv om midlene som satsnings-/pilotområdene har mottatt fra sentralt hold kan sies å ha vært forholdsvis beskjedne, har de utvilsomt betydd mye i en oppstartsfase – til administrativ drift, til å hyre inn ressurspersoner utenfra, til å organisere seminarer og annen faglig virksomhet. I tillegg kommer den symbolske betydningen av å være et satsingsområde. På samme måte har høgskolens bidrag når det gjelder fordeling av stipendiater vært viktig for utviklingen av det enkelte satsningsområde.

Flere av dem som er intervjuet etterlyser imidlertid mer aktivitet på tvers av avdelingsstrukturen, og på tvers av fag. Flere av satsningsområdene har etter hvert klart å etablere noen slike koplinger, men ett problem er at det i liten grad synes å være lagt til rette for et slikt avdelingsovergripende og tverrfaglig fokus. Riktignok er dette blant de målsettinger og krav som høgskolen har stilt til satsningsområdene, men det foreligger

ingen insentiver og tiltak som kan stimulere et slikt samarbeid. Det kan derfor argumenteres for at forankringen av satsningsområdene i høgskolen kunne vært bedre.

4.2 Satsningsområdene som utviklingsinstrument

Som vist i kapittel 2, er satsningsområdene et utviklingsinstrument med mange formål knyttet til seg. De skal bidra til å utvikle sterke forskningsmiljøer, de skal profilere høgskolen som utdannings- og forskningsinstitusjon, og styrke høgskolens evne til å oppfylle sine forpliktelser knyttet til innovasjon og samfunnsbygging mer generelt. Kravene som stilles til satsningsområdene avspeiler da også dette mangfoldet. Som vist i kapittel tre har imidlertid alle satsningsområdene problemer med å oppfylle alle kravene, der mange har et stykke å gå i forhold til forskningsambisjonene. Selv om det har skjedd en utvikling også på dette feltet, synes det heller som om høgskolens tradisjoner som en utdanningsinstitusjon har influert sterkt på satsningsområdenes utvikling og profil. Sistnevnte resultat henger imidlertid delvis sammen med den betydning utdanningsvirksomheten har økonomisk for satsningsområdene. Likevel kan det hevdes at som instrument betraktet har satsningsområdene hatt begrenset innvirkning på forskningen.

Vurderingene av satsningsområdene som instrument kompliseres imidlertid av at flere av satsningsområdene også har organisert seg som egne senter der satsningen dermed er lagt til egne organisasjonsmessige enheter. Intervjuene med representanter for satsningsområdene har indikert at en slik organisasjonsmessig utskillelse har vært viktig for kontakt med og legitimitet overfor omgivelsene eksternt. Ser man til andre høgskoler og universiteter, vil det også framkomme at etableringen av ulike sentre i seg selv ofte representerer faglige satsninger, og der dette ikke nødvendigvis har sammenheng med institusjonenes overordnede strategiske satsninger. Slik sett kan det spørres om ikke etableringen av de ulike senterne i minst like stor grad som begrepet ”satsningsområde” har bidratt til de resultater som hittil er oppnådd. Ressursene som i dag fordeles under merkelappen ”satsningsområde” kunne alternativt ha vært fordelt på andre måter og i andre former, uten at dette nødvendigvis hadde hatt betydning for aktiviteten som foregår på de ulike senterne.

Et interessant aspekt i denne sammenhengen er at senterdannelse synes å ha dukket opp underveis i arbeidet med de ulike satsningsområdene uten at det synes som om det har vært en politikk eller et mål knyttet til dette fra høgskolens side. Etableringen av ulike senter kan dermed forklares som en ”naturlig utvikling” gjennom 1) behov for å markere faglig satsning internt, 2) øke den eksterne synligheten og der senterne fungerer som ”postkasse” for eksterne henvendelser og 3) skjerming av forskningsaktivitet fra undervisningsaktivitetene. Disse fordelene med senteretablering har imidlertid også en ulempe ved at senterne lett kan bli egne faglige ”øyer” i de avdelingene hvor de er lokalisert. Her synes dagens praksis å være noe ulik. Mens enkelte av senterne har en liten stab og satser på aktivt samspill med avdelingens personale for øvrig, har andre senter i større grad bygget opp egen kompetanse, og der kontakten med avdelingen synes mer sporadisk og fragmentert. Det kan være gode grunner til de ulike strategiene som er valgt –

et viktig poeng er imidlertid at det i liten grad synes å ha eksistert en bredere institusjonell dialog knyttet til de beslutningene som har blitt tatt på dette feltet.

Satsningsområdene som er valgt ut er ment å være et langsiktig tiltak. I høgskolens egne beskrivelser sies det at ”satsningsområdene kan ha et tidsperspektiv på inntil 10 år” (HVE 2004b). I dette ligger det tydeligvis en erkjennelse av at oppbygging av faglige satsinger tar tid; der rekruttering av nye fagpersoner eksternt og oppbygging av egen fagkompetanse er de mest tidskrevende prosessene. Langsiktighet kan her sies å være en styrke siden store ressursmessige svingninger kan ha betydelige negative konsekvenser for fagoppbyggingen. En klar ulempe med den langsiktige utformingen av satsningsområdene er imidlertid at man reduserer høgskolens evne til å respondere i forhold til endringer i omgivelsene på kortere sikt. Siden satsningsområdene har krav og mål knyttet både til utdannings-, forsknings- og innovasjonssiden, framstår instrumentet også lite fleksibelt når det gjelder å fokusere innsatsen på de ulike feltene. Sett fra et institusjonelt ståsted innebærer dagens organisering av satsningsområdene at man har få påvirkningsmuligheter utenom den årlige ressurstildelingen.

Dagens incentivstruktur knyttet til satsningsområdene kan også ha potensielt uheldige konsekvenser i forhold til å skape dynamikk og nyorientering. Fordi ressurstildelingen er høyere for satsningsområder enn for pilotområder, ligger det et insitament hos alle pilotområder om å få status som et satsningsområde. Samtidig er insentivstrukturen høyst uklar når man først har blitt et satsningsområde. Spissformulert er ”belønningen” for å ha lyktes som satsningsområde at den delen av finansieringen som ligger utenfor normal ramme skal komme fra eksterne kilder. Sagt på en annen måte: lykkes man, vil de sentrale midlene reduseres. Det kan argumenteres for at insentivet i denne sammenheng er større faglige og økonomiske friheten, men en slik utvikling ville eventuelt kunne ha negative konsekvenser for høgskolens påvirkningsmuligheter og innflytelse i forhold til en gitt satsning. En annen utfordring er at det per i dag ikke er noen klare kriterier for hvor lenge et satsingsområde skal motta finansiering. Det eksisterer ingen klare avviklingskriterier for et satsingsområde.

NIFU STEPs vurdering er dermed at satsningsområdene som instrument betraktet er lite egnet som framtidige utviklingsredskap for høgskolen. Satsningsområdene kan sies å ha vært viktige for å konsolidere og bygge opp faglig aktivitet ved høgskolen i det foregående tiår, ikke minst i forhold til å få til en sterkere forskningsorientering og kompetanseutvikling i staben. Samtidig har mange av satsningsområdene utfordringer når det gjelder å levere forskningsresultater i form av vitenskaplige publikasjoner og mange av satsingene er fremdeles svært sårbare enten i form av sterkt avhengighet av enkelte nøkkelpersoner eller at de har begrenset kontaktflate internt ved høgskolen. De faglige initiativer som har vært tatt, og som er finansiert gjennom satsningsområdene har kommet fra den enkelte avdeling og fra faglige entreprenører i avdelingene. Dette er verken galt eller unaturlig. Problemet synes heller å være at disse faglige initiativene i liten grad koordineres på tvers av avdelingene, og ses i sammenheng med høgskolens overordnede utvikling.

Som instrument betraktet er satsningsområdene lite fleksible og lite målrettede i forhold til de mange og ulike behov som kan identifiseres for høgskolen som helhet. Det dilemma man står overfor er imidlertid at faglige satsinger også trenger stabilitet og langsiktighet for å bygge seg opp, og der kortsiktig fleksibilitet faktisk kan virke destruktivt i forhold til faglig kvalitet i et lengre perspektiv.

5 Strategisk utvikling – noen alternativer

Behovet for økt faglig prioritering og profilering har vært et gjennomgangstema i offentlig politikk for universiteter og høyskoler, og Kunnskapsdepartementet har i en årrekke oppfordret lærestedene til å foreta strategiske valg (Larsen & Langfeldt 2004). Dette er en tendens som også gjenfinnes internasjonalt, og offentlige myndigheter i mange land har bedt institusjonene om å styrke strategisk tenkning og planleggingskapasitet for å møte utviklingen. Vi har tidligere sett at Norgesnett som statlig styringsverktøy ble avvirket, men offentlige myndigheter har likevel videreført politikken om at institusjonene skal profilere virksomheten. Avviklingen av Norgesnett innebærer at staten ikke lenger styrer *hvilke* områder den enkelte institusjon skal prioritere, men at institusjonene *skal* foreta strategiske valg er fremdeles sentralt i politikken for høyere utdanning.

Mens behovet for prioritering og profilering har vært en del av politikk for høyere utdanning i flere år, er Stjernøutvalgets arbeid av nyere dato ved at det regjeringsoppnevnte utvalget la fram sin rapport på nyåret i 2008. Utvalget hadde blant annet i oppdrag å vurdere strukturen i universitets- og høyskolesektoren, og et av utvalgets forslag var en storstilt sammenslåing av utdanningsinstitusjoner. Selv om regjeringen ikke går inn for statlig styrt sammenslåing i sektoren og Stjernøutvalgets forslag om sammenslåing i stor skala slik sett er lagt på is, er fusjoner like fullt et aktuelt alternativ som vurderes av mange institusjoner, men da som en frivillig ordning. Fusjoner eller andre samarbeidskonstellasjoner vil imidlertid ikke minske behovet for profilering. Uavhengig av om Høgskolen i Vestfold forsetter som selvstendig høyskole eller på en eller annen måte inngår i en framtidig allianse med andre læresteder vil det være viktig å profilere den faglige virksomheten.

I tillegg til at strategiske satsinger ved høyskolen i Vestfold er et svar på offentlig politikk om å profilere virksomheten, er det klart at slike prioriteringer også har interne hensikter. Her er det to typer hovedbegrunnelser; for det første kan satsingsområder fungere som en belønning for de gode fagpersonene/-miljøene. For det andre kan det fungere som en motivasjon for at svake fagmiljøer skal heve kvaliteten og kvantiteten på sin virksomhet. Dessuten er det slik at de mange målene som er gitt satsingsområdene ved Høgskolen i Vestfold også kan forstås som måter å begrunne satsingen på. Selv om mange mål vil gjøre det vanskeligere å innfri i en evaluering, kan de mange målene ha hatt sin hensikt ved opprettelsen av satsingen og bidratt til intern legitimitet, og styrket oppslutningen om å etablere satsingene fordi det er vanskeligere å være mot tiltak med mange gode intensjoner og mål.

Oppdraget som Høgskolen i Vestfold ga NIFU STEP har vært å gi en vurdering av de resultater satsningsområdene så langt har skapt, samt vurdere satsningsområdene som virkemidler for en framtidig utvikling av høyskolen. Slik sett er oppdraget avgrenset, og spesifikt knyttet opp til satsningsområdene som instrumenter. Når vi har konkludert med at

satsningene så langt ikke har lyktes like godt langs alle dimensjoner, samt at dette i stor grad kan tilbakeføres til satsningsområdenes utforming, vil en videre tenkning måtte innebære en utvidelse av det perspektivet som så langt har vært lagt til grunn. HVE er i en annen fase av organisasjonsutviklingen av høgskolen i dag enn for 10-15 år siden, og det kan derfor argumenteres for at satsingsområder som instrument ikke lenger er like effektive og at det er behov for både å rydde i virkemidlene og finne nye strategiske instrumenter. Sagt på en annen måte: Hvis formålet er strategisk utvikling av høgskolen, må høgskolen og hele dens organisering og virkemåte også dras inn i en diskusjon rundt eventuelle alternativer. Dette betyr at en diskusjon om strategisk utvikling også må dreie seg om andre instrumenter enn bare ressurser, der ikke minst organisering og ledelse utgjør et supplement.

Gitt beskrivelsene i kapittel 2, synes viktige eksterne rammebetingelser for fremtidige strategiske diskusjoner å være at:

- Det eksisterer usikkerhet om de framtidige formelle og politiske rammene for høyere utdanning. Det er både nasjonale og internasjonale tendenser til å stimulere økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner i ulike former, både for å kompensere for konkurranse og for å øke egen faglig tyngde. Uavhengig av type samarbeid vil et sentralt premiss være behovet for en sterkere samordning og kopling mellom faglige initiativ og institusjonenes mer overordnede mål.
- Parallelt med at samarbeid framheves, styrkes imidlertid trenden mot mer konkurranse, eksempelvis gjennom finansieringssystemet. Særlig for den resultatbaserte finansieringen av FoU er det grunn til å minne om at dette er et null-sum-spill i den forstand at institusjonene bare øker sine inntekter om de øker FoU-produksjonen relativt mer enn andre læresteder. Øker alle institusjonene sine forskningsresultater tilsvarende blir det ingen økning i tildelingene til den enkelte institusjon. Også konkurransen mellom utdanningsinstitusjonene om de gode og motiverte studentene er økende.

Sett i forhold til disse eksterne rammebetingelsene er sentrale utgangspunkt for høgskolen at:

- FoU-aktivitetene, -mulighetene og -resultatene til Høgskolen i Vestfold synes svakere enn ved andre norske høgskoler, og bør styrkes i årene som kommer, ikke minst siden aktiviteter på FoU-siden synes å telle mer i forhold til faglig utvikling, synlighet og ekstern legitimitet.
- Høgskolen har et sterkt fokus på utdanningsvirksomheten, men har utfordringer i forhold til økonomien på enkelte av utdanningene – både på bachelor og masternivå (søking, effektivitet, samordning)
- Høgskolen synes å ha en sterk regional forankring og velutbygde nettverk med omgivelsene som det er viktig å beholde og videreutvikle.
- Høgskolen har i liten grad tatt overordnede strategiske og organisatoriske grep etter høgskolereformen i 1994, der dagens organisering i stor grad er uendret siden den gang

Beskrivelsene over angir imidlertid ikke klare handlingsanvisninger i forhold til hva høgskolen nå skal gjøre. Tar man utgangspunkt i sentrale virkemidler som høgskolen rår over, kan man imidlertid skissere noen modeller som kan være utgangspunkt for en bredere diskusjon om de muligheter som Høgskolen i Vestfold har fremover.

Modell 1: "En undergraduate-graduate modell"

Siden utdanningsvirksomheten er, og også framover vil være en sentral virksomhet for Høgskolen i Vestfold kan dette tale for at den framtidige strategiske tenkningen tar spesielt hensyn til dette. Modellen som skisseres her betyr i første rekke en *reorganisering av hele høgskolen*, og gjenspeiler en struktur som amerikanske læresteder gjerne er organisert etter. Begrunnelsen for modellen er at lavere og høyere gradsstudier bør organiseres mer adskilt enn hva tilfellet tradisjonelt har vært i Europa. I Norge synes de nye bachelorstudiene i liten grad å fungere i arbeidslivet (Kandidatundersøkelsen 2007), delvis som en følge av økte studieambisjoner hos dagens studenter. Samtidig er de ressursene som høgskolene mottar for bachelornivået svært viktige. For mange høgskoler representerer samtidig mastergradene en viktig faglig fornyelse, men uten at dette nivået så langt har gitt særlig gir ressursmessig uttelling. Dette kan tilsi at lavere grads og høyere gradsstudier i større grad bør ses hver for seg, og der høgskolen igangsetter et arbeid med å strømlinjeforme og etablere bredere bachelorgrader som både kan sikre økt inntjening og skape et rekrutteringsgrunnlag for flere av masterprogrammene som er etablert. Her kunne man tenke seg at lavere grads studier ble organisert for seg i en ny struktur, alternativt at de i større grad ble modulisert og koordinert på tvers av dagens avdelingsstruktur. En slik struktur vil kunne åpne for mer samarbeid på tvers av utdanninger og avdelinger ved HVE.

Høyere grads studier og doktorgradsstudier kunne på samme måte koples sterkere sammen, både mellom master og doktorgrader, og mellom ulike faglige spesialiseringer. Dette ville bidra til å styrke kapasiteten, dvs. antall fagpersoner rundt de høyere gradsstudiene, og kvaliteten, dvs. muligheter for gjensidig økt faglig befruktning på tvers. Forskningsaktiviteten kunne som en følge av dette "frigjøres" noe fra utdanningsvirksomheten rent økonomisk, og kunne reformuleres mer bredt/strategisk. Muligheten til å få til en mer målrettet satsning ville øke ved å samle faglige ressurser, og ved å se på master og doktorgradsstudentene mer samlet. Balansen mellom antall studenter på de ulike nivåene (bachelor, master, phd) vil være viktig å diskutere i denne sammenhengen. Stjernøutvalget foreslo å styrke nasjonale forskerskoler og å etablere sentre for fremragende undervisning. Om dette skulle bli sentralt i politikken for høyere utdanning framover, kan denne modellen være et utgangspunkt for å diskutere hvordan Høgskolen i Vestfold kan posisjonere seg på disse to områdene.

Modellen kan imidlertid ha en del ulemper, herunder at koplingen mellom forskning og undervisning blir løsere, at man utvikler mer tverrfaglighet uten en faglig kjerne, og at tradisjonelle profesjons- og fagidentiteter svekkes.

Modell 2: "Skreddersøm-modellen"

Tankegangen i denne modellen er at dagens omgivelser blir mer komplekse, og at høgskolens håndtering av disse også må være mer fleksibel, mangfoldig og tilpasset ulike typer virksomhet. Dette innebærer at høgskolens verktøykasse må ha et mangfold av instrumenter. Hvis man eksempelvis ønsker å øke forskningsinnsatsen, legge til rette for økte forskningsmuligheter og å øke forskningsresultatene, kan det argumenteres for at det bør opprettes mer spesifikke og målrettede instrumenter for dette enn hva dagens satsingsområder er. Et virkemiddel for å øke graden av målorientering er *å utvikle mer rendyrkede økonomiske insentiver og finansieringsformer* for de ulike satsingene.

Et hovedproblem med et større fokus på insentivstrukturer er at institusjonen sentralt faktisk har et ressursgrunnlag å spille på, der dagens rammer for satsingsområdene ikke synes tilstrekkelige. I modellen vil et viktig grep dermed kunne være å hente inn flere ressurser fra avdelingene til institusjonen sentralt. Typiske grep som ville kunne karakterisere denne modellen er økt grad av spesialisering og sterkere profesjonalisering av de ulike områdene som søkes utviklet. Sett i forhold til oppdragsmarkedet kunne man eksempelvis tenke seg at høgskolen sentralt bygger opp og profesjonaliserer sin kompetanse på ledelse og administrasjon av slike prosjekter. Dette kunne frigjøre mer tid til faglige aktiviteter hos de ansvarlige for de ulike prosjektene/sentrene, og øke muligheten for effektivisering/økt lønnsomhet for denne virksomheten.

På samme måte kunne man tenke seg en rekke målrettede tiltak på FoU-siden; utvikling av egne insentivordninger for forskningspublisering, mentorordninger for å stimulere yngre/uerfarne ansatte i forhold til FoU, interne "forskingskoler" for de som jobber med doktorgrader, etc. De ulike tiltakene ville kunne bli lettere å følge opp, og modellen ville medføre økt "gjennomsiktighet" av hvilke tiltak som gir resultater og hvor eventuelle problemer kan identifiseres. Tilsvarende vil man kunne definere virkemidler avhengig av om målet er å styrke faglige aktiviteter enten det er på internasjonalt, nasjonalt eller regionalt nivå, eller om målet er intern aktivitet på HVE. Ut fra hvilket nivå man ønsker å styrke er det også mulig at arbeidet profesjonaliseres ved at det legges til spesifikke posisjoner ved høgskolen.

Som ved foregående modell har også skreddersøm modellen potensielle ulemper. Den største ulempen er kanskje at modellen gir uttrykk for at høgskolen i stor grad er ytre styrt – av skiftende, mangfoldige og krevende omgivelser – og at det egne handlingsrommet er begrenset. En annen negativ konsekvens er at faglig koordinering og utvikling internt blir vanskeligere når ulike aktiviteter og felt splittes opp i egne "resultatenheter". Til slutt kan man også argumentere med at fagpersoner ofte motiveres av andre ting enn bare økonomiske insentiver, og at en eventuell insentivstruktur også må ha andre elementer for å fungere etter hensikten.

Modell 3: "Kapasitetsbyggingsmodellen"

I denne modellen tenkes institusjonen sentralt å spille en langt sterkere rolle i utformingen av høgskolens profil enn hva som fram til nå har vært tilfelle. Dette innebærer at høgskolen må utvikle seg til en strategisk organisasjonsaktør. I dette ligger det ikke at høgskolen sentralt nødvendigvis skal diktere eller bestemme den faglige utviklingen – men arbeide for å styrke organisasjonens evne og vilje til videreutvikling. En viktig dimensjon i denne modellen er at det må utvikles en *sterkere institusjonell kultur for endring og utvikling*. Samtidig har modellen som premiss at det er institusjonen sentralt som utarbeider en overordnet profil og "visjon" for høgskolen som angir en langt tydeligere retning enn hva dagens strategiplan antyder. Denne profilen kunne konkretiseres gjennom et "institusjonelt utviklingsprogram" som blant annet innebærer at de ulike avdelingene/enhetene måtte søke om midler til sin FoU-virksomhet. Tildeling av ressurser ville kunne skje på basis av grad av relevans i forhold til programmets tematikk, grad av avdelingssamarbeid/tverrfaglighet osv. Her er en mulig interessant vei å gå og se nærmere på hvordan danske universiteter og høgskoler har utviklet detaljerte institusjonelle profiler og utviklingsprogrammer.

Selv om økt samarbeid mellom ulike fagmiljøer internt ved HVE og mellom høgskolen og ulike eksterne aktører vil være sentralt i en framtidig strategi, vil som påpekt også konkurranse prege det framtidige landskapet for høyere utdanning i Norge. I en slik sammenheng er det viktig at institusjonen identifiserer og dyrker sine komparative fortrinn – og at det skapes en erkjennelse av at ikke alle fagområder og faginteresser kan prioriteres. Modellen tar utgangspunkt i at en høgskole på HVEs størrelse nødvendigvis må velge noen få områder hvor man har forutsetninger for å hevde seg enten det gjelder utdanningsvirksomhet eller forskningsaktiviteter på regionalt, nasjonalt eller internasjonalt nivå. I denne sammenheng må det også påpekes at det er naturlig at man i det strategiske arbeidet identifiserer naturlige samarbeidspartnere. Sterkere alliansebygging med ulike eksterne fagmiljøer kan være et viktig virkemiddel for å løfte høgskolen faglig og for å sikre utdanninger med svakt økonomisk fundament.

Rekrutteringspolitikk er et annet viktig område som sentralt nivå ved Høgskolen i Vestfold kan benytte strategisk. Tidligere kartlegginger har vist at Høgskolen i Vestfold har lavere FoU-aktivitet enn andre høgskoler. Om målet med strategiske satsinger er å styrke FoU-virksomheten, er det naturlig å koble dette til rekrutteringspolitikken ved å søke etter personer med sterk forskerkompetanse. Undersøkelser viser at forskningsproduktiviteten (naturlig nok) har klar sammenheng med formell kompetanse og stillingsnivå (Larsen og Kyvik 2006). Rekruttering av slike personer ville indirekte også kunne bidra til en "kulturendring" ved høgskolen.

Om det anses som viktig med økt samarbeid på tvers av de etablerte avdelingsgrensene internt ved HVE kan det også være naturlig å gi rektor og styret en sentral posisjon enten dette søkes oppnådd gjennom den etablerte avdelingsstrukturen eller gjennom organisasjonsløsninger som utfordrer etablerte fagfelter og kulturer og som kan stimulere til kunnskapsmessig nytenkning. HVE står foran en samlokalisering i nær framtid og det

kan være viktig å benytte de mulighetene fysisk nærhet gir for økt samarbeid på tvers av de etablerte faglige grensene ved høgskolen. Skal man imidlertid lykkes med å styrke samarbeidet internt ved høgskolen er det viktig at målene utformes i nært samvirke med fagmiljøer og at det utvikles insentiver for denne type aktiviteter. Uten denne type forankring vil det være vanskelig å realisere målene.

I sistnevnte argument ligger imidlertid også en av de potensielle ulempene med modellen. Mens ulike program for "kulturell endring" av organisasjoner i både offentlig og privat sektor har vært populære i en mannsalder har slike programmer ofte vanskeligheter med å nå de mål som er satt. En viktig årsak er nettopp manglende oppslutning om de grunnleggende visjoner som er meislet ut, og mangel på deltakelse og engasjement blant ansatte. I tillegg kan det også argumenteres for at en for tydelig institusjonell profil og et veldig langsiktig utviklingsprogram kan øke risikoen for å bli oppfattet som irrelevante av omgivelsene hvis disse skulle endre seg i en retning som ikke samsvarer med den profil og det program som er utviklet.

Alle de tre modellene som er skissert er kun grove skisser som er ment å stimulere til større grad av nytenkning rundt hvordan strategisk utvikling kan skje ved Høgskolen i Vestfold i tiden som kommer. Modellene er heller ikke gjensidig utelukkende, og kan kombineres på en rekke ulike måter. Et antall alternative modeller kunne sikkert også utvikles. Ikke minst kan det hevdes at *internasjonalisering* er viet for liten plass i de skisserte modeller. Særlig aktuelle spørsmål i denne sammenhengen er: På hvilke områder innen utdanning og forskning bør HVE profilere seg internasjonalt, på hvilket område bør man ha mål om forskningsfinansiering fra EU/andre internasjonale kilder, innenfor hvilke studier og på hvilket nivå (bachelor eller master) bør det satses på internasjonal studentrekruttering? Er det spesielle geografiske områder som peker seg ut som særlig aktuelle og hvilke utenlandske læresteder bør HVE forsøke å etablere avtaler med?

NIFU STEPs oppdrag inkluderer imidlertid ikke utarbeidelsen av konkrete skisser til hvordan høgskolen skal utvikle seg i årene som kommer. Disse refleksjonene og beslutningene er det kun Høgskolen i Vestfold som kan fatte. Vårt håp er imidlertid at denne rapporten kan danne et innspill til denne prosessen.

Litteratur

- HVE (1998) *Strategisk plan 1998-2001*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2000) *Langsiktig plan 2000-2004*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2004a) *Utviklingsplan for Høgskolen i Vestfold 2005-2008*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2004b) *Overordnede retningslinjer for søknader om strategiske midler*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2005a) *Møtebok fra møtet i faglig utvalg*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2005b) *Samlerapport. Status for satsingsområder og pilotområder – rapportering fra avdelingene. November 2005*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2005c) *Fordeling av strategimidler 2006*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2007a) *Begrenset vurdering av satsingsområder og pilotområder – innhentet informasjon fra avdelingene*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2007b) *Fordeling av strategiske midler og nye stipendiatstillinger i 2008*. Høgskolen i Vestfold, Borre.
- HVE (2008) *Research summary 2008*, Institutt for mikrosystemsteknologi, Høgskolen i Vestfold, Borre.
- Kandidatundersøkelsen (2007) Elektronisk versjon: www.nifustep.no
- Kyvik, S. (2008) *FoU strategi ved statlige høyskoler*. NIFU STEP rapport 12/2008, Oslo.
- Larsen, I.M. & Langfeldt, L. (2004) *Profilerte breddeuniversiteter. Formulering, organisering og iverksetting av strategiske satsinger ved norske universiteter*. NIFU STEP rapport 3/2004. Oslo.
- Larsen, I.M. & Kyvik, S. (2006) *Tolv år etter høyskolereformen – en statusrapport for FoU i statlige høyskoler*. NIFU STEP rapport 7/2006. Oslo
- Larsen, I.M. (2006) *Ekstern relevans og eksterne aktører i høyere utdanning*. NIFU STEP arbeidsnotat 5/2006. Oslo.
- Larsen, I.M., Heggen, K., Carlsten, T.C. & Karseth, B. (2007) *Praksisrettet FoU? En undersøkelsen av høgskolesektorens forsknings- og utviklingsarbeid innen helse og sosialfag*. NIFU STEP rapport 25/2007. Oslo.
- Michelsen, S. & Aamodt, P.O. (red.) (2007) *Evaluering av Kvalitetsreformen – sluttrapport*. Norges forskningsråd, Oslo.
- Norgesnettrådet (2001) *Knutepunktfunksjoner: Funksjon eller symbol?* Norgesnettrådet, Oslo.

Stensaker, B. (1997) Evaluering av maritim høgskoleutdanning - En pilotstudie. NIFU skriftserie 10/97, Oslo.

Stensaker, B. (2006) Governmental policy, organisational ideals, and institutional adaptation in Norwegian higher education. *Studies in Higher Education*, 31, pp. 43-56.